

حکمت عرفانی

تحریری از درس های عرفان نظری آقا سید الهادی نیردان پناه

تألیف:

علی امینی نژاد

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۴

سرشناسه:	یزدان پناه، یدالله
عنوان و نام پدیدآور:	حکمت عرفانی: تجربی از درس‌های عرفان نظری استاد یدالله
مشخصات نشر:	یزدان پناه/ تألیف علی امینی نژاد.
مشخصات ظاهری:	قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام ، انتشارات، ۱۳۹۴. ۶۸۰ ص.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۴۱۱-۶۵۲-۰
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۶۳۵ - ۶۴۵.
یادداشت:	نمایه.
موضوع:	عرفان.
شناسه افزوده:	امینی نژاد، علی.
شناسه افزوده:	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام ، انتشارات.
رده بندی کنگره:	ح ۸/۲۸۶ BP
رده بندی دیویی:	۸۳/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی:	۲۴۱۰۸۰۳

شماره ردیف ۸۷۴
شماره موضوعی عرفان- ۱۴
۱۳۹۰-۳۶

■ حکمت عرفانی: تحریری از درس‌های عرفانی استاد بدالله یزدان پناه

- مؤلف: علی امینی نژاد
- ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته
- چاپ: نگارش
- نوبت و تاریخ چاپ: سوم، پاییز ۱۳۹۴
- شمارگان: ۱۰۰۰

۷۵۰۰۰

تومان ۳۸۰

● قیمت:

● دفتر مرکزی: قم،
تلفن و نمابر: ۳۲۶

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
تلفن: ۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

● آفتاب پنهان: ۰۹۱۹۲۵۱۱۰۳۶

۷۶	(۷۷۶ م) فقر الدین عراقی
۶۶	(۷۰۸ م) سعد الدین قرطبی
۶۶	(۱۶۶ م) مؤید الدین جندی
۶۵	تالیفات قوی
۶۶	(۶۷۳ م) صدر الدین محمد بن اسحاق قوی
۶۳	و تدوین: تنظیم: علمی شکل: ۳ مرحله
۶۲	یا تنسیخ: عراق عرب: دوم: قوی
۶۱	یا فلسفه: عراق عرب: اول: قوی
۳۷	و گسترش: ۲ مرحله پیدایش
۶۳	۱. مرحله ریشه ها
۶۵	نظری عراقی نظری تاریخ: تطور نظری
۶۶	عراق و تصوف: ۲ مرحله پیدایش: نکتة
۶۹	اسلامی: عراق: نکتة اول:
۶۷	نظری تاریخ: عراقی نظری عراقی: نظری بر تطور تاریخ: □
	(۱) نظری عراقی در عراقی: کتاب اول: در
۶۳	مقدمه
۱۹	مقدمه: معاونت پژوهش

- ۴۷.....عفیف‌الدین تلمسانی (م ۶۹۰).....
- ۴۸.....ملا عبدالرزاق قاسانی (کاشانی) (م ۷۳۵).....
- ۴۸.....شیخ داوود قیصری (م ۷۵۱).....
- ۴۹.....ابو حامد محمد ترکه اصفهانی.....
- ۴۹.....سید حیدر آملی.....
- ۴۹.....صائن‌الدین علی بن محمد ترکه اصفهانی (م ۸۳۵).....
- ۴۹.....محمد بن حمزه فناری (م ۸۳۴).....
- ۵۰.....ملا عبدالرحمن جامی (م ۸۹۸).....
- ۵۰.....۴. مرحله برهانی کردن.....
- ۵۲..... چکیده.....
- ۵۳..... پرسش‌ها.....

درس دوم: کلیاتی در عرفان نظری (۲)

- ۵۵..... عرفان عملی و عرفان نظری.....
- ۵۷.....عرفان عملی.....
- ۵۸.....ملاحظات چند در عرفان عملی.....
- ۶۱.....عرفان نظری.....
- ۶۳.....ملاحظات چند در عرفان نظری.....
- ۶۳.....۱. چهار محور اساسی در عرفان نظری.....
- ۶۴.....۲. مقایسه عرفان نظری با فلسفه.....
- ۶۶.....۳. امکان دستیابی به معارف شهودی.....
- ۶۸.....تأثیرات عرفان عملی و عرفان نظری بر یکدیگر.....
- ۷۲.....موضوع و مسائل عرفان نظری.....
- ۷۴..... چکیده.....
- ۷۶..... پرسش‌ها.....

درس سوم: کلیاتی در عرفان نظری (۳)

۷۷	□ عرفان و عقل
۷۹	سیر تاریخی عرفان‌گرایی فیلسوفان مسلمان
۸۵	دیدگاه استیسی درباره عقل‌گریزی عرفان
۸۹	نقد نظریه استیسی و اثبات عقلانی بودن ساحت عرفان
۹۰	اشکال اول
۹۱	اشکال دوم
۹۲	دیدگاه عرفا درباره عقل و عقل‌گرایی
۹۳	اول: نقد عقل و فلسفه مشائی
۹۶	دوم: ضعف ادراک عقلی
۹۷	سوم: نقد عقل مشوب و تأیید عقل سلیم
۹۸	چهارم: حجیت عقل و تعاضد آن با شهود
۱۰۱	پنجم: عقل استدلالی و عقل تحلیلی
۱۰۲	□ چکیده
۱۰۳	□ پرسش‌ها

درس چهارم: کلیاتی در عرفان نظری (۴)

۱۰۵	□ عرفان و دین
۱۰۷	دین از منظر عارفان مسلمان (شریعت، طریقت، حقیقت)
۱۱۶	رابطه دین و عرفان
۱۱۷	جهت اول: نقش دین در عرفان اسلامی
۱۲۴	جهت دوم: نقش عرفان اسلامی در دین
۱۲۵	تصوف از منظر اهل بیت علیهم‌السلام
۱۳۱	□ چکیده
۱۳۲	□ پرسش‌ها

درس پنجم: فصل اول: خداشناسی عرفانی (۱)

- ۱۳۳ وحدت شخصیه وجود از دیدگاه عرفا
- ۱۳۷ طرح اجمالی از وحدت شخصیه وجود
- ۱۳۷ برداشت‌های غلط از این طرح
- ۱۳۸ الف) حلول و اتحاد
- ۱۳۸ ب) همه‌خدایی
- ۱۳۸ ج) بوج بودن غیرخدا
- ۱۳۹ وحدت و کثرت وجود از نگاه مشائی و صدرایی و عرفانی
- ۱۴۶ مصادیق بالذات و بالعرض موجود
- ۱۴۹ چکیده
- ۱۵۰ پرسش‌ها

درس ششم: فصل اول: خداشناسی عرفانی (۲)

- ۱۵۱ چگونگی تحقق کثرات بر اساس وحدت شخصیه وجود
- ۱۵۴ انحای تحقق و وجود یا اقسام حیثیات
- ۱۵۷ اقسام حیثیت تقیدیه
- ۱۵۷ الف) حیثیت تقیدیه نقادیه
- ۱۵۹ ب) حیثیت تقیدیه اندماجیه
- ۱۶۳ ج) حیثیت تقیدیه شأنیه
- ۱۶۹ تحقق حقیقی و تحقق مجازی و خیالی
- ۱۷۲ تحلیل صدرایی از نظام واقعیت
- ۱۷۳ تحلیل عرفانی از نظام واقعیت
- ۱۷۶ چکیده
- ۱۷۸ پرسش‌ها

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين وصلى الله على محمد وآله الطاهرين

«عرفان نظری» معارف پراکنده از معرفت‌های حضوری در مراحل نهایی شهود، به‌ویژه مقام فنا و بقای پس از فناست. عرفان اسلامی پس از یک دوره طولانی مجاهدت‌ها و ریاضت‌ها و تلاش‌های پی‌گیر در مراتب تزکیه و تحلیه پس از چند قرن به حجم انبوهی از این سنخ معارف دست یافته و ترجمان آن را در قالب عرفان نظری اسلامی در آثاری فاخر به جامعه اسلامی و بشری عرضه کردند.

کتاب حاضر که تحت عنوان «حکمت عرفانی» انتشار می‌یابد، سلسله درس‌هایی در عرفان نظری اسلامی است. در این کتاب پس از مروری بر مراحل تطور تاریخی عرفان نظری، به تبیین موضوع، مسائل و تعریف آن پرداخته و نسبت عرفان نظری با عقل و نسبت عرفان با دین مشخص شده است. آن‌گاه در فصل نخست کتاب، خداشناسی عرفانی ذیل عنوان «وحدت شخصیة وجود و لوازم و نتایج و براهین آن بررسی گردیده است. سپس در فصل دوم، به تفصیل دربارهٔ چینش نظام هستی از شرح و بسط اصل پدیدهٔ ظهور و تجلی و نفس رحمانی تا مقام ذات، تعیین اول و ثانی، تعیینات خلقی، تجدد امثال، قوس نزول و صعود و بالاخره تناسخ و معاد، سخن رفته است؛ به گونه‌ای که بیشتر حجم کتاب را به خود اختصاص داده است. در فصل سوم و آخرین بخش

کتاب نیز پیرامون جایگاه انسان و انسان کامل، نبوت، ولایت، رسالت و ختم ولایت بحث مختصرتری آمده است.

این جانب پیش تر کتابی با عنوان *آشنایی با مجموعه عرفان اسلامی* انتشار داده است. در آن کتاب تنها در یک بخش به صورتی بسیار فشرده، یک دوره مباحث عرفان نظری طرح شده است. از این رو باید اثر حاضر را تفصیل و تعمیق همان بخش به شمار آورد و به همین جهت این کتاب، اثر دوم در عرفان نظری خواهد بود؛ چنان که می توان کتاب *مبانی و اصول عرفانی نظری*، تألیف استاد معظم حضرت حجت الاسلام والمسلمین سیدیدالله یزدان پناه، حفظه الله، را در همین راستا، کتاب سوم ارزیابی کرد.

توضیح این نکته نیز ضروری می نماید که - چنان که روی جلد، ذیل نام کتاب اشاره شده است - این اثر به نوعی تحریری آزاد از درس های عرفان نظری استاد معظم، در مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام است که طی نود جلسه ارائه شده بود. از همین رو باید حکمت عرفانی را در کنار *مبانی و اصول عرفان نظری*، تحریری دیگر از آن دروس دانست؛ با تذکر اینکه:

الف) از گستردگی مباحث در برخی موارد و از پیچیدگی آنها در مواردی چند کاسته شده و در مجموع اثری خلاصه تر و روان تر ارائه شده است؛

ب) مباحثی چند که در مجموعه آن دروس و همچنین در کتاب *مبانی و اصول عرفان نظری* نیامده بود ولی طرح آنها برای تکمیل مباحث ضروری می نمود، افزوده شده است. این بحث ها به اجمال عبارت اند از: تصوف در روایات، کاربردهای تمثیلی در تبیین وحدت شخصیه وجود، افزوده شدن دو برهان صرف الوجود و تواتر به مجموعه براهین اثبات وحدت شخصیه وجود، بهره گیری از شواهد و ادله نقلی ویژه و استفاده از بیانات علامه طباطبایی علیه السلام در رسائل توحیدی، اشاره به بُعد تربیتی خداشناسی عرفانی، مبحث تجدد امثال، قوس نزول و صعود، انواع معراج، صراط مستقیم و قرب وجودی و سلوکی، و بالاخره تناسخ و معاد؛

این بنده همه تحصیلات عرفانی خود را نزد آن استاد فرزانه و دانشمند محقق گذرانده

است و افزون بر ده سال کتاب‌های تمهید القواعد، شرح فصوص الحکم فیصری و بخش‌هایی از مصباح الأنس و شرح منازل را در محضر مبارک آن جناب تلمذ کرده است. از این رو همه قسمت‌های افزوده‌شده را نیز باید خوشه‌چینی صاحب قلم از خرمن دانش استاد دانست؛ علاوه آنکه تمام این اثر نیز از نظر ایشان گذشته و تذکرات سودمندشان اعمال شده است. با این حال طبیعی است هر نقضی در این مجموعه مشاهده شود متوجه نویسنده، و هر کمال و دانشی متعلق به آن بزرگوار است، و در همین جا مناسب می‌بینم از باب تکریم مقام استاد، با فروتنی تمام، اثر حاضر را به آن استاد فرزانه اهدا و تقدیم کنم. همچنین از همه بزرگوارانی که به هر صورتی در انتشار این اثر مؤثر بوده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کنم.

در پایان یادآور می‌شود حکمت عرفانی برای تدریس در مجموعه‌های دانشگاهی و مراکز پژوهشی مشابه در چهار واحد درسی تنظیم شده است؛ اما عرفان نظری دانشی آمیخته با دقت‌های فلسفی بسیار بالاست؛ از این رو، با آنکه در این اثر تلاش زیادی در ساده‌نویسی شده است، بی‌تردید بخش‌هایی از آن برای کسانی که با فلسفه و حکمت آشنایی ندارند یا در حد ابتدایی، از فلسفه مطلع‌اند، نامفهوم یا پیچیده خواهد بود، که توضیحات اساتید می‌توانند تا حدی راه‌گشا باشد. استفاده از متون عرفانی در لابه‌لای مباحث، افزون بر مستندسازی، به آشنایی دانش‌پژوهان با متون و منابع اصلی عرفان نظری کمک شایانی خواهد کرد. افزون بر آنکه در بسیاری موارد با استفاده از ادبیات عرفانی و به‌ویژه با بهره‌گیری از اشعار زیبا و شیرین ملاعبدالرحمن جامی و جلال‌الدین محمد رومی سعی شده از خشکی مباحث سنگین کاسته، جنبه‌های ذوقی افزایش یابد. باشد تا این اثر مقبول درگاه الهی و مورد رضایت حضرت صاحب‌الامر علیه السلام قرار گیرد و ذخیره‌ای برای یَوْمٍ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ باشد.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ

علی امینی‌نژاد

قم، اردیبهشت ۱۳۹۰